

МАКСИМ МУЗИКА
АНДРІЙ ПАЛЬВАЛЬ
ПЕТРО ПОТЄХІН

**САВУР-
МОГИЛА**
ВІЙСЬКОВІ ЩОДЕННИКИ

Харків
«Фоліо»
2017

ПЕРЕДМОВА

Ніколи б не подумав, що процес повторного перегляду тих палючих серпневих днів буде схожий на блювання. Тебе вивертає зсередини, хочеш цього чи ні. Спроби стримати ці позиви ні до чого доброго не ведуть.

Що більше ти занурюєшся в емоції, переживання, тим сильніше тебе мутить. Шкребе у горлі. Навертаються сльози.

Ряд облич. Рідних і малознайомих. Котрісь не повернулися з тієї Шайтан-Гори. Котрісь знайшли свою смерть в інших квадратах під іншими координатами. Про долю решти можна лише здогадуватись, сподіватися, що все у них склалося добре. Номери змінилися, телефони згоріли, люди канули в ріку війни. Чи виринуть вони із неї якось — ніхто не знає. Берегів наразі не видно.

Вигляд на Савур-Могили з нижнього майданчика

---

30 липня 2014р., м. Київ

Вона не прийшла. Протягом ночі прокидався кілька разів, марився жар її шкіри з легким ароматом молока, від якого я збожеволів травневої ночі. Здавалось, наче клацає замок. Вона єдина знає код на дверях моєї квартири. Але вона не прийшла.

«Як ти міг? Як ти міг вирішити це без мене?» — її слова досі віддавались луною в голові, хоча це були лиш букви в безголосому месенджері.

Міг би по-іншому — вирішив би по-іншому. Майже три місяці волонтерських поїздок у зону не могли не залишити сліду. Коли за 25—30 годин встигаєш проїхати 1700-2000 кілометрів «туди і назад», у голові все змінюється. Маршрут простий: «мир — війна—мир». Самозакоханій і ванільно-вальяжний мир. Війна з присмаком сірки і заліза, що витверезує і приголомшує. Тут — доглянуті гламурні хлопчики з підкачаними біцепсиками. Там — втомлені, запилені і обпечені пацани. І мужики. І діди. Як я міг не вирішити? Як після цього дивитися в дзеркало?

За п'ять хвили — будильник. О котрій би не ліг, прокидаюся за п'ять хвилин до сигналу. Побоювання потурбувати сплячих поруч привчило підійматися завчасно. Навіть коли вже давно спиш один.

Дорога до зали від квартири (як для вівторкового ранку) досить малолюдна. Біля воріт стоїть машина Серьogi. Тренування проведе він. Проходжу повз, навіть не сповільнюючи крок. Мені зовсім не хочеться туди йти. Слухати «Плач Ярославни» і ловити співчутливі погляди ще й сьогодні — понад мої сили. Досить. Час тренувань минув. Час воювати.

Хоч їхати завтра, але попрощатися з усіма краще сьогодні. Завтра військкомат, база «Мілітарист», останні збори і нічна дорога. Фейсбук — найкраща дошка оголошень:

«Хто хотів обійнятися, приходьте сьогодні о 19-00 на Жилинську, 68. Посидимо. Поговоримо. Помовчимо. Недовго. Годинку».

Але спочатку потрібно заїхати до малят. Хочеться провести на годину-дві часу з ними. Викликаю таксі. Приїде чорний «лансер» із донецькими номерами. Вже звично для Києва. Сказати «понаїхали» язик не повертається. Нікому і ніколи не побажаю бути біженцем. Втоmlений таксист. Ще погано знає місто. «Поверніть ліворуч», — буденним тоном підказує йому всезнаюча тітонька з навігатора.

Богдан, як завжди, спокійний:

— Тату, а ти скоро повернешся?

— Не знаю, малий. Може, через пару тижнів.

— А чого ти туди їдеш?

— Бо туди прийшли злі дяді і хочуть забрати нашу країну.

— А що, в них своєї країни нема?

— ... Є.. Але...

Як складно відповісти п'ятирічному сину на, здавалося б, прості запитання. Добре хоч дворічна Соля поки не ставить питань, лише тулиться і обіймає. Подумалось: «Принаймні, у мене вже є діти, на відміну від багатьох пацанів, котрі зараз там».

**20 липня 2014 р., м. Київ, Жилинська, 68,
Центр бойових мистецтв**

На ранковий пост у фейсбуці відгукнулися і старі друзі, прийшли розвіртуалізуватися і нові знайомі з мережі. Таня від імені учнів подарувала мені годинник «з правильною підсвіткою... я радилась». Дякую ж. Приємно ж. Приносять обереги, амулети, дитячі малюнки. Женя подарував «смертник» — так ласкаво називають бійці іменні жетони.

Мене споряджають як термінатора. Друзі-волонтери передають корисності. Юрко Мавпа, легенда Майдану, комплектує аптечку, примовляючи чарівну мантру: «дай-бог-не-знадобиться-але-запам'ятай-сука-перевірю». Його чорна псина терпеливо лежить під столом і чекає на заслужену ласку.

Фейсбук не вгамовується. Мене френдять і фоловлять дівчата і жінки. Часто з красивими аватарками. Хочеться лайкнути, але

завантажуються фотографії тааак повільно, що несила. Як сказала колись старший лейтенант велосипедних військ Марина, «це твої вболівальники». Задумався. «Вболівальник» — чи не від слова «біль»?

Уявив себе на полі стадіону «Динамо», де тренувався в туманному дитинстві. Приблизно та сама кількість місць, як і підписників у мене. Всім потрібно хліба і видовищ. Для когось ми — хліб. Для когось — видовище? Хе-хе. Тоді вже нехай — читалище.

Прийшло повідомлення від хорошої знайомої:

«Максе, подзвонили ті, кому ти допоміг із брониками. Хлопці в Торезі потрапили в засідку. Один «двохсотий». Серьожа, з котрим я спілкуюсь, — середньої тяжкості, ще важко говорити, але дууже дякував за бронежилети. Витримав броник два попадання з РПГ. Від мене величезне спасибі».

Мені ж нема за що. Зібрав — купив — передав. Невже пластини витримали РПГ? Гмм. Якось не дуже віриться. Може, із підствольника влучили. Чи малося на увазі, що два уламки пластини зупинили. Втім, яка різниця.

«Передала слово в слово. Вони мені квіти зібралися дарувати, чортяки. Частина з них мають до Києва в госпіталь привезти. Обов'язково провідаю. Їх 15 годин доставляли до Харкова, тому поранений помер».

Так. До смертей звикаєш. Але до того, що не встиг сам, звикнути неможливо. «Зустрінемось завтра», — печальний самообман. Під час війни розумієш це особливо гостро. Недоказав, недослухав, недообійняв, недогрів. А людини вже немає. Стискається час. Почуття ущільнюються, і все прискорюється. На що чекати, якщо зараз вже зараз. Завтра нас вже не буде.

31 липня 2014 р., м. Київ

З моменту закінчення університету минуло тринадцять років, але за цей час не спромігся змінити приписне свідоцтво на військовий квиток офіцера запасу. Спочатку у них не було бланків, потім у мене не було бажання до них пертися далеко вглиб Лісового масиву. Прописку не змінював — ну, і слава Богу. Зате тепер довелось напружити і дупу, і знайомих. Без воєнника на війні ніяк.

На передньому сидінні тролейбуса сиділа дівчина з книгою в руках. Довге волосся кольору осені. Ніжна рожева шкіра. Почувши, як я запитую кондуктора, як дійхати до військкомату, здригнулась, поглянула мені у вічі. Перевела злякано погляд на мою футболку з надписом STOP PUTIN. Знову поглянула в очі і задумливо відвернулась. Кондуктор порадив пересісти в автобус №81. Коли я проходив повз її вікно, вона все ще сиділа в хворобливому заціпенінні, занурена у, мабуть, нелегкі думи.

Воєнник видали без особливих проблем і черг. Соціальні зв'язки все ж допомагають. Економлять час. Але довелось сказати, що вже сьогодні я відїжджаю в АТО і мені дуууже потрібно.

— Так ви ж у нас на обліку стоїте. Вас нема ж в мобілізаційних списках. Як це так, що ви туди їдете? Навіщо?

— Там при ГУР добровольчу розвідроту формують, дзвонив їм, мене беруть. Там вже вони самі якось оформлять. А у вашій бюрократії я нічого не розумію. Мені просто воєнник потрібен.

Пояснювати, яке відношення я маю до Головного управління розвідки зі своєю військово-обліковою спеціальністю «Військові

Мій оберіг — маленький рожевий автоматник на фоні малюнку 8-річного Іллі. Малюнок мені вручила його мама, прекрасна жінка-волонтер, котра розповіла зворушливу історію: «Син запитує мене: «А цей дядя також воює?» Я йому кажу: «Він займається допомогою армії і бійцям». Ілля подумав і каже: «Я зрозумів, він ангел-охоронець, тільки крила сховав».